

Naamtheorie en naamkundig onderzoek

Doreen Gerritzen, Antwerpen 29 juni 2007

Inleiding

Het verschijnen van het boek *Theory and Typology of Proper Names* van Willy van Langendonck is een goede aanleiding eens te reflecteren op de betekenis van naamtheorie voor (concreet empirisch) naamkundig onderzoek. Tijdens het werken aan mijn proefschrift over voornamen heb ik me verbaasd over het gebrek aan theorie in studies naar voornaamgeving. Als er al aandacht aan werd besteed, was er geen verband tussen de theoretische reflectie en het daadwerkelijk uitgevoerde onderzoek. Nu is dat ook niet eenvoudig en het was pas na mijn proefschrift dat ik in staat was mijn theoretisch onderzoek van het verschijnsel voornaam te verbinden met concreter onderzoek. Ik zal daarover verder niet uitwijden, want ik wil graag andere naamkundigen aan het woord laten over de kloof tussen naamtheorie en naamkundig onderzoek.

Aan een aantal naamkundigen heb ik de volgende vragen voorgelegd:

1. Hoe is de relatie tussen naamtheorie en naamkundig onderzoek op de terreinen van de naamkunde die jij onderzoekt?
2. Is er goede naamkunde mogelijk zonder naamtheorie?
3. Welke vakgebieden hebben theorieën te bieden die relevant zijn voor naamkundig onderzoek?

Bij nader inzien zijn die vragen niet goed gekozen en ik zal in mijn presentatie van de antwoorden dan ook voor een andere indeling kiezen. In de volledige antwoorden van mijn respondenten (zie de bijlage bij deze presentatie) is de driedeling op basis van de vragen wel intact gelaten. De volgende personen hebben me hun antwoorden gestuurd: Reina Boerrigter, Enzo Caffarelli, Vibeke Dalberg & Rob Rentenaar, Magda Devos, Albrecht Greule, Milan Harvalík, Botolv Helleland, Willy van Langendonck, Ann Marynissen, Grant Smith, Pierre Swiggers, Jürgen Udolph, Mats Wahlberg, Klaas Willems.

Bij de weergave van de informatie die ik heb verkregen, beschrijf ik eerst de relatie die men ziet tussen naamtheorie en naamkundig onderzoek. Daarbij ga ik ook in op wat we nu precies moeten verstaan onder naamtheorie. In strikte zin draait het om reflectie op de positie van eigennamen binnen het taalsysteem – en zo moet het in het onderstaande ook opgevat worden - maar ruimer bezien is er vanuit empirisch onderzoek ook theorie geformuleerd. Vervolgens besteed ik aandacht aan de achtergrond van de kloof tussen (concreet empirisch) naamkundig onderzoek enerzijds en naamtheorie anderzijds. Tot slot komen enkele specifieke onderzoeksthema's aan de orde, in het bijzonder de diverse naamcategorieën en literaire naamkunde.

Het belang van naamtheorie

De mate waarin naamtheorie een rol speelt binnen het onderzoek van de ondervraagden verschilt sterk. Er zijn naamkundigen voor wie het (vaak) een hoofdthema is, zoals Pierre Swiggers, Willy van Langendonck en Klaas Willems; er zijn naamkundigen voor wie het een centraal onderdeel van hun werk uitmaakt, zoals Milan Harvalík en Grant Smith; en er zijn naamkundigen die naamtheorie als een fundament onder hun onderzoek zien zonder het centraal te stellen, zoals Magda Devos en Mats Wahlberg.

Pierre Swiggers: “Op het vlak van de (historische) Romaanse taalkunde is er een vrij sterke band tussen naamtheorie (problemen van classificatie/subtypes; specifieke eigenschappen van eigennamen) en het empirisch naamkundig onderzoek (ik denk hierbij aan projecten zoals PATROM of aan publicaties i.v.m. ‘deonomastiek’). Op het vlak van de theorie van de eigenaam - een ander interesepunt van mij - is die band natuurlijk zeer sterk (...)”. Toch stelt hij ook “Ik denk dat je, afhankelijk van het gekozen onderwerp en van de doelstelling (bijvoorbeeld zuiver descriptief, zuiver historisch) heel wat goed onderzoek kan doen zonder (veel) naamtheorie. Men moet geen theorie opzetten over het statuut van de eigenaam, over al of niet betekenis hebben, over het *uniquely referring* karakter enz. om bijvoorbeeld oerdegelijk onderzoek te doen over naamformaties in het Oud-Hebreeuws (cf. het werk van J. Stamm), in de oude talen van het Nabije Oosten (cf. de vele publicaties van R. Zadok), in het Latijn (cf. het meesterwerk van W. Schulze), of over micro-toponiemen van bij ons.”

Het antwoord van Pierre Swiggers roept misschien de vraag op wat naamtheorie precies is. Die vraag stellen ook Vibeke Dalberg en Rob Rentenaar: “De beantwoording van je vragen is erg afhankelijk van de invulling van het begrip naamtheorie. Iedere onderzoeker die zich met namen bezig houdt, zal zich af en toe natuurlijk afvragen waar hij of zij in feite mee bezig is en dat kun je in principe al naamtheorie noemen. In de praktijk blijkt evenwel dat die momenten van bespiegeling bij de ene naamkundige duidelijk meer frequent voorkomen en dieper doordacht worden dan bij de andere. Er zijn uiteraard verschillende theoretische benaderingen. Zo heb je onderzoekers die aan de hand voorbeelden de definitie van het proprium willen vastleggen. Daarnaast heb je onderzoekers die op een minder abstract niveau opereren. De laatstgenoemden vragen zich bijvoorbeeld af hoe de concrete door hen bestudeerde namen een aparte positie als proprium in de taal hebben gekregen en hoe de semantische en formele structuur van die namen gezien moet worden in relatie tot de structuren die we in het niet-propriale deel van onze woordvoorraad kennen. Het is onze indruk dat we dit type onderzoekers met oog voor theorie meer onder toponymisten dan onder antroponymisten aantreffen.”

Van verschillende mensen kreeg ik inderdaad de reactie: wat versta je onder naamtheorie? Mijn antwoord in het kort: reflectie op de positie van eigennamen binnen het taalsysteem. Dat is naamtheorie in engere zin en die interpretatie heeft er misschien ook mee te maken dat een ruimere opvatting niet zo gebruikelijk is - althans voor zover ik weet. Maar zoals Vibeke Dalberg en Rob Rentenaar al schrijven: onder de toponymisten is het op dit punt wat beter gesteld. Wezenlijk verschil met de antroponymisten is natuurlijk ook dat de relatie met het benoemde object wezenlijk anders is: bij persoonsnamen is dat immers eenduidig, bij plaatsnamen niet.

Ook Botolv Helleland ziet naamtheorie wat ruimer: “The study of names is primarily based upon a linguistic approach. At the same time the specific nature of names must be discussed and defined. It is our task as onomasticians to establish a theory (or theories) that builds (build) upon the proprial status and the proprial function of names.”

Daarmee zal Milan Harvalík het zeker eens zijn. “In my opinion onomastic research and name theory are two complementary parts of onomastics and one could hardly exist without the other. Any proper research must be based on theoretical knowledge and without having preceding experience with analyses of proper names it is not possible to formulate any general theoretical postulate.”

Mats Wahlberg formuleert de rol van naamtheorie iets bescheidener. “I find it important to have some idea of the naming process and how names are functioning in written and spoken language: Why do some places, cars, animals etc. get names (motives?) and others not? Who are the name givers?” Ook noemt hij het belang van “structural analysis of name systems in certain areas and the name system(s) of certain individuals or groups of people. These things are essential for understanding names and for the possibility to interpret their meaning correctly (only general knowledge of linguistics, language history, sound developments etc. is not sufficient).”

Magda Devos zal zich hierbij aansluiten. Naamtheorie is “onontbeerlijk bij het soort toponymisch onderzoek dat ik doe, dat empirisch is en diachroon gericht: plaatsnamen bestuderen in hun relatie tot het historische appellatieve lexicon en in hun historisch landschappelijke kader. Dit soort empirisch onderzoek kan niet tot deugdelijke resultaten leiden zonder inzicht in de eigen status van de eigennaam als linguïstisch teken.”

Ook wijst zij op het belang van “inzicht in benoemingsmotieven en naamgevingsstrategieën. Doordat eigennamen in principe unieke fenomenen aanduiden, is het aantal mogelijke benoemingsmotieven veel uitgebreider dan bij appellatieve naamgeving d.m.v. soortnamen, die immers referenten benoemen als lid van een relevante conceptuele categorie. Ook de naamgevingsstrategieën zijn diverser bij propriale naamgeving dan bij appellatieve.” Dit sluit aan bij het antwoord van Albrecht Greule. Nadat hij heeft aangegeven dat naamtheorie in strikte zin voor zijn onderzoek niet zo’n belangrijke rol speelt - “Ich begnüge mich dabei mit dem Axiom, dass Namen Sprachzeichen sind, die in der Kommunikation individualisierend identifizieren” - schrijft hij “Zunehmend wichtig wird für mich darüber hinaus, besonders bei der Namenetymologie, die Pragmatik des Namens: Zu welchem Zweck benennen oder benannten Menschen eine Stelle auf der Erdoberfläche so (und nicht anders). Diese Frage nach dem „Benennungsmotiv“ kommt aus der Etymologieforschung.”

Nog verder verwijderd van naamtheorie is Jürgen Udolph. Zijn onderzoek is (blijkbaar) gekoppeld aan de vragen die leven bij het grote publiek. “Das große Interesse, das in der Öffentlichkeit in den letzten Jahren in Deutschland entstanden ist, hat seine Hauptursache darin, daß Namen semantisch undurchsichtig sind. (...) Die Onomastik ist hier gefragt und gefordert.” Hij concludeert daarom “daß wesentliche Aspekte der theoretischen Onomastik (...) bei den uns vorliegenden Anfragen zur Bedeutung von Familien- und Ortsnamen nur eine geringe Rolle spielen.”

De meeste ondervraagde naamkundigen bevinden zich echter ergens op een continuüm tussen naamtheorie als hoofdthema enerzijds en als fundament onder empirisch onderzoek anderzijds. Voor de meesten is kennis over de positie van de eigennaam binnen het taalsysteem een voorwaarde voor serieus naamkundig onderzoek. “Ich glaube

nicht, dass man, ohne über den theoretischen Status von Namen - wenigstens implizit - Bescheid zu wissen, über Namen forschen kann" (Albrecht Greule); "ik besteed in mijn eigen onderzoek aandacht aan de verhouding tussen soortnaam en eigennaam, i.c. familienaam. Dat impliceert dat ik bij mijn vergelijking van soortnamen en eigennamen wijs op het linguïstisch verschillend gedrag van beide categorieën" (Ann Marynissen). Relativerende geluiden zijn ook te horen "Although a good onomastician has to know at least the basis of name theory, in my opinion one can write a wonderful text on family names or first names, even if you ignore the linguistic status of proper names" (Enzo Caffarelli); "there is always an aspect of theory when dealing professionally with name research, but one does not necessarily be very aware of it" (Botolv Helleland); "I must admit that I do not often meditate very deeply over the special nature of names" (Mats Wahlberg).

Voor de naamtheoreticus is een dergelijke relativering niet aan de orde. Klaas Willems antwoordt op de vraag 'Is er goede naamkunde mogelijk zonder naamtheorie?': "Ik denk niet dat dit mogelijk is. Dit geldt overigens voor alle taalkundig onderzoek: men moet zich altijd theoretisch positioneren, wil men empirisch overtuigend onderzoek afleveren (wat niet betekent dat men de theorie niet kan aanpassen op basis van de empirische inzichten). Bij eigennamen is van belang dat men definitieve kenmerken van de categorie eigennaam vastlegt, omdat men anders niet eens de instantiaties van de categorie op een coherente wijze kan onderzoeken. Wel benadruk ik dat omgekeerd ook de naamtheorie alle baat heeft bij naamkundig onderzoek. Aspecten als numerus, gebruik van merknamen, productnamen, de combinatie van eigennamen met determinerende elementen, de combinatie van eigennamen met attributen enz. zijn allemaal nog vrij onontgonnen terreinen van empirisch eigennaamonderzoek waarin theorie en empirie nauw op elkaar betrokken kunnen en moeten worden."

De kloof tussen naamtheorie en naamkundig onderzoek

Bij de beantwoording van mijn vragen is Klaas Willems vrij uitvoerig ingegaan op de achtergrond van de kloof tussen naamtheorie en naamkundig onderzoek. Aangezien hij precies omschrijft wat ik zelf veel vager voor ogen had, citeer ik hem graag (eerst volgt een alinea met een wat meer direct antwoord op mijn eerste vraag). "Eigennamen heb ik altijd als een theoretisch object in mijn linguïstisch onderzoek betrokken, als speciaal type van een taalteken dat uiteraard potentieel universeel is, maar daarnaast ook tal van bijzondere kenmerken vertoont die van taal tot taal kunnen verschillen. Ik heb zelf geen omvattende concrete empirische onomastische studies doorgevoerd zoals die in de literatuur te vinden zijn, hoewel iedere theoreticus dergelijke studies wel hoort te kennen: de concrete instantiatie van de categorie eigennaam in de talen van de wereld leert ons veel over de categorie zelf, en het is maar via de klassieke empirische onomastische studies (eerst de historisch-etymologische van de 19de eeuw, vervolgens de bredere descriptieve taxonomieën van de 20ste eeuw) dat men een beter inzicht krijgt in de essentiële kenmerken van de categorie eigennaam.

Er gaapt inderdaad een zekere kloof tussen het concrete empirische onomastische onderzoek enerzijds en de theorie van de eigennaam anderzijds. In de in oorsprong

logisch-filosofische traditie van taalonderzoek (analytische filosofie, Kripke, Searle, Donnellan enz.) wordt de eigennaam niet als een empirisch maar als een theoretisch object gedefinieerd, en in die traditie vindt men bijzonder weinig informatie over de eigennaam als een historisch taalfenomeen. Ik denk dat het daarom ook niet verwonderlijk is dat de empirische onomastiek maar weinig heeft aan de inmiddels omvangrijke logisch-filosofische discussie.

De empirische onomastiek zelf is dan weer altijd eerder wars geweest van theoretisch onderzoek, met als gevolg dat naamkundig onderzoek traditioneel een positie inneemt aan de periferie van de taalkunde, met een klemtoon op historisch onderzoek dat soms meer overeenkomsten vertoont met cultuurhistorisch onderzoek dan met modern taalkundig onderzoek waarin de synthese van theorievorming en empirie steeds vaker centraal staat.

De kloof tussen theorie en empirie is de laatste jaren misschien wat minder groot geworden. Er zijn verschillende bijdragen verschenen waarin beide aan bod komen (of die bijdragen overtuigend zijn, laat ik daarbij in het midden). Dat dit zo lang geduurd heeft, heeft zo zijn redenen. Ten eerste is de theorie van de eigennaam een complex domein van de algemene taalwetenschap, waarvan de uitdieping zich ver kan verwijderen van de empirische onomastiek. Dat is op zich overigens niet erg, omdat het nu eenmaal intrinsiek is aan moeilijke thema's binnen de algemene taalwetenschap, maar het wordt wel problematisch indien de "veldwerkers" vragen hebben bij de relevantie van de theorie van de eigennaam.

Ten tweede heeft de theorie van de eigennaam het aanschijn van een medusahoofd: wat in etherische begrippen allemaal over de eigennaam werd geschreven, lijkt niet altijd even goed doordacht en soms ronduit oppervlakkig, temeer omdat vele beweringen traditioneel niet empirisch gestaafd werden.

Ten derde wordt in de theorie van de eigennaam sinds vele eeuwen heel wat herhaald, en het historiografische bewustzijn is soms zoek. Daardoor kan men als "veldwerker" gemakkelijk de indruk krijgen dat de "theoretische" altijd met dezelfde grote problemen bezig zijn en er maar niet uit geraken, met name met de definitie van de eigennaam als categorie en het verschil tussen de eigennaam en andere categorieën (soortnaam, determineerder, etc.).”

Een ander punt van kritiek brengt Pierre Swiggers naar voren, namelijk “dat theoretici van de eigennaam zich vaak beperken tot persoonsnamen (eventueel ook toponiemen), en weinig ingaan op fenomenen als toenamen, micro-toponiemen, hypocoristica, merknamen enz. Die beperking is er minder bij taalkundigen die zich met theorie van de eigennamen bezighouden, maar is vooral opvallend bij filosofen.” Het is natuurlijk merkwaardig dat veel taalfilosofen zich blijkbaar richten op de prototypische namen, want juist de niet-prototypische namen zijn theoretisch interessant, bijvoorbeeld: wanneer wordt een spottende aanduiding bijnaam?

“Historisch zie je binnen het naamkundige onderzoek een evolutie”, zo schrijft Willy van Langendonck, “eerst worden prototypische namen bestudeerd, daarna bijnamen, nog later merknamen en dergelijke (thans erg in). Stewart (American Name Society) proclameerde reeds in 1953 het onderzoek van merknamen en dergelijke als eveneens horend tot de studie van namen.”

Naamcategorieën

In het hierboven aangehaalde antwoord van Vibeke Dalberg en Rob Rentenaar kwam al naar voren dat er onder de toponymisten meer aandacht is voor theoretische reflectie – ruimer dan de positie van eigennamen binnen het taalsysteem – dan onder antroponymisten. Die indruk lijkt me juist, wat niet wegneemt dat de noodzaak tot theorie ook bij persoonsnamenonderzoek noodzakelijk is. “When analyzing personal names it is often most important to have a clear view of the distinction between different kinds of personal names and personal designations; if not your results will be most confusing” (Mats Wahlberg).

Een andere naamcategorie die in de antwoorden belicht worden, zijn straatnamen. “Ze zijn”, schrijft Reina Boerrigter, “zelden het hoofdonderwerp van naamtheoretische studies. Ze worden veelal onder de loep genomen binnen een meer algemene categorie samengestelde toponiemen (Dalberg, Van Loon). Of bij de behandeling van de (sub)categoriale betekenis van namen (Van Langendonck). Onderzoek naar straatnamen dat enigszins theoretisch georiënteerd is of tenminste enige theoretische basis heeft, zijn recente studies naar de straatnaamgeving door de jaren heen. Hierbij wordt aandacht besteed aan de functie van straatnamen: terwijl straatnamen vroeger een oriënterende functie hadden, worden straatnamen tegenwoordig ook gebruikt als middel om het culturele gedachtegoed hoog te houden (o.a. Kohlheim, Glasner).” En verder: “Onderzoek naar straatnamen dat vanuit linguïstisch perspectief uitgeoefend wordt, moet ervoor zorgen taalkundige theorieën kritisch te bekijken voordat deze worden toegepast op de straatnamenvoorraad. Het is bijvoorbeeld erg verleidelijk om bij de bestudering van het tweede deel van straatnamen uit te gaan van een lexicaal-semantictheorie, maar hierbij moet dan ook reflectie plaatsvinden op naamtheoretische ideeën met betrekking tot de betekenis van namen. (...) wanneer een zelfstandig naamwoord met een bepaalde lexicale betekenis deel wordt van een toponymische samenstelling, maakt de naamkundige functie van de samenstelling de lexicale betekenis van het oorspronkelijke zelfstandige naamwoord overbodig. Dit kan een van de redenen zijn dat een bepaald tweede deel van straatnamen kan worden gebruikt in een nieuwe straatnaam, naar analogie van bestaande toponymische samenstellingen, zonder de lexicale betekenis van het oorspronkelijke zelfstandige naamwoord (Nicolaisen).”

Willy van Langendonck wees hierboven al op de toegenomen belangstelling voor commerciële namen (merknamen en dergelijke). “Voor dit soort namen”, aldus Reina Boerrigter, “is een naamtheorie nodig om de categorie te bepalen van de te onderzoeken namen. Richt het onderzoek zich bijvoorbeeld op bedrijfsnamen als onderdeel van het talige landschap of worden namen van bedrijven bestudeerd die minder ‘zichtbaar’ zijn? De eerste categorie namen zouden namelijk ook als toponiemen beschouwd kunnen worden (Wochele). Naast naamtheorie zijn voor dit soort onderzoek theorieën met betrekking tot bedrijfscommunicatie en marketing relevant.”

Met het thema commerciële namen komen we, via de constatering dat merknamen zich kunnen ontwikkelen tot soortnaam, ook aan de periferie van de naamkunde. Ik doel hier op de processen waarbij een eigennaam tot soortnaam wordt en andersom. Juist bij dat type onderzoek is kennis over naamtheorie onontbeerlijk. “In my studies main questions

regarding this kind of relations [de relatie tussen naamtheorie en naamkundig onderzoek, DG] are dealing with the linguistic status of the name with respect to lexicalization and onymization (and transonymization: the passage from proper names to other proper names) processes” (Enzo Caffarelli). Toch ontbreekt die kennis bij sommige onderzoekers op dit terrein, constateerde Reina Boerrigter. “Tijdens het congres Names in the Economy 2 in Wenen werd een lezing gegeven over de namen van gerechten op menukaarten. De PowerPoint-presentatie die deze lezing ondersteunde, wisselde de term ‘dish names’ af met ‘dish descriptions’. De lezing richtte zich op de linguïstische middelen in ‘dish names’ die werden ingezet om de vermeende kwaliteit (lees: prijs) van de gerechten aan geven. Naamtheorie zou de doorslag moeten geven over de status van dergelijk onderzoek. In hoeverre zijn de namen van gerechten namen? Daaraan was de spreker blijkbaar voorbij gegaan.”

Literaire naamkunde

Het onderzoek naar namen in literatuur is een buitenbeentje binnen de meer taalkundig (en historisch) georiënteerde naamkunde. Toch krijgt literaire naamkunde binnen de driejaarlijkse internationale ICOS-congressen een volwaardige plaats; het meest recente nummer van *Onoma*, te verschijnen eind 2007, is gewijd aan literaire naamkunde. Binnen de context van dit overzicht is het interessant dat juist Grant Smith, die zich zowel met naamtheorie als literaire naamkunde bezighoudt, me zijn antwoorden gestuurd heeft – en zeer uitvoerig bovendien.

“My current research focuses literary onomastics, which differs from traditional onomastics fundamentally insofar as any literary study analyzes a work of art and must therefore emphasize the artistic functions of language more than its forms. That is to say, all works of literature are presumed to have an artistic purpose, and so the primary interest of a literary scholar is to show how the words, including names, function to achieve that purpose.

I hasten to emphasize that this distinction is one of priority, and not of exclusion. The forms of names are often of fundamental importance in determining the social context or point of view in a narrative or lyric. Yet as elements of a work of literature, the forms and the context they evoke need to be seen as serving an artistic purpose. Indeed, we sometimes find names doing things in literature that they don’t do in other contexts just so they will be recognized as fantasy or as a unique imaginative construct.

The priority of function over form is important to my research on Shakespeare’s uses of names. I plan to compile a full listing of proper nouns in Shakespeare’s works. Often Shakespeare simply borrows names from his sources, but he also invents names and plays with names in a figurative fashion. The forms he uses often suggest social status or ethnic identity, but such uses of form also serve thematic purposes. Much has been written about the possible etymologies of Shakespeare’s names, but he had little formal education and does not appear to have read widely. His most intriguing names appear to have been aural inventions. For example, he would have pronounced *Othello* as an invitation to speak, O-TELL-O, and repeatedly reminds the audience that Desdemona fell in love with him because of his storytelling. The book that I hope comes out of this

research will include etymologies, but primary emphasis will be given to the artistic functions of the names.

Let me close this statement by saying that onomastic analyses of literature do not need to make explicit reference to literary theory, but they must at least be not inconsistent with literary theory—or they have abandoned the idea of artistic purpose and coherence. Artistic function is the heart of literary theory and research, and therefore of literary onomastics.”

Tot slot

Aan het eind citeer ik graag mijn collega Reina Boerrigter, die het werk van Willy van Langendonck in perspectief plaatst. “Naamtheorie vormt een belangrijke basis voor naamkundig onderzoek. Een theoretisch werk als dat van Van Langendonck is dan ook zeer welkom. Het is een veelomvattend en gespecialiseerd naslagwerk, dat echter niet voor alle naamkundigen even toegankelijk is (niet alleen vanwege omvang en prijs). Omdat naamkunde een multidisciplinair vakgebied is, denk ik dat veel naamkundigen baat zouden hebben bij naamtheoretische publicaties waarin deze linguïstisch gespecialiseerde naamtheoretische bijdrage vertaald is naar meer algemeen toegankelijke naamkundige terminologie zonder aan deze linguïstische georiënteerde aannames af te doen. Dergelijke publicaties zouden de verscheidenheid aan naamkundig onderzoek theoretisch wellicht meer met elkaar in overeenstemming kunnen brengen.”

Bijlage

Deze bijlage bevat de volledige antwoorden van:

Reina Boerrigter, Enzo Caffarelli, Vibeke Dalberg & Rob Rentenaar, Magda Devos, Albrecht Greule, Milan Harvalík, Botolv Helleland, Willy van Langendonck, Ann Marynissen, Grant Smith, Pierre Swiggers, Jürgen Udolph, Mats Wahlberg, Klaas Willems

Reina Boerrigter

Naamkundigen bestuderen straatnamen op verschillende manieren. Net als toponiemen in het algemeen worden straatnamen vanuit historisch-linguïstisch en geografisch perspectief bestudeerd. Daarnaast vormt de straatnaamgeving een rode draad in het onderzoek. Straatnamen worden ook vanuit linguïstisch perspectief bestudeerd. Een marginale rol in het onderzoek speelt de spelling van straatnamen. Straatnamen worden bovendien bestudeerd binnen breder opgezette projecten met betrekking tot urbane namen, met naast linguïstische ook sociologische perspectieven. Urbane namen worden ook bestudeerd binnen studies naar het taallandschap ('the linguistic landscape').

Naamtheoretici proberen antwoorden te vinden op onder andere de volgende vragen: wat is een eigennaam, wat is de relatie tussen namen en woorden, wat is de betekenis van namen, wat is de functie van namen? En in een breder perspectief ook op meer algemene vragen als: welke naamgevingsmotieven worden gebruikt?

Wordt binnen het naamkundig onderzoek naar straatnamen gebruik gemaakt van deze naamtheoretische kennis? En wat voor theorieën worden gebruikt bij het onderzoek naar bedrijfsnamen?

Dat straatnamen vanuit historisch-linguïstisch en geografisch perspectief worden bestudeerd, zou moeten betekenen dat onderzoekers gebruik maken van naamtheorie. Onderzoek naar de etymologie van straatnamen, wat veel naamkundigen verrichten, impliceert dat men er vanuit gaat, dat de onderzochte straatnamen overblijfselen zijn uit eerdere taalperiodes en dat men ook voor de verklaring van deze namen teruggaat naar deze vroegere taalperiodes. Naamtheoretici gaan er immers van uit dat namen in het dagelijks gebruik geen lexicale betekenis hebben; het ondoorzichtige karakter van namen heeft er juist voor gezorgd dat namen hebben kunnen overleven. Omdat ze geen lexicale betekenis hebben, kunnen ze hun vorm behouden.

Ook het onderzoek naar straatnamen vanuit linguïstisch perspectief en de ideeën over de spelling van straatnamen veronderstellen naamtheoretisch inzicht. Dit soort onderzoek vraagt namelijk om een vergelijking van de te bestuderen namen met woorden in het algemeen.

Studies met betrekking tot de straatnaamgeving veronderstellen een naamtheoretische invalshoek als deze worden verricht vanuit een historisch perspectief. Een dergelijk perspectief zal namelijk, net als in het geval van de etymologische invalshoek, leiden tot vragen over het ontstaan en de betekenis van historische straatnamen. Het

onderzoek naar de hedendaagse straatnaamgeving vraagt om een descriptieve benadering - het proces zoals dat nu plaatsvindt, kan worden beschreven -, maar zou ook oog moeten hebben voor de functie van straatnamen (in vergelijking met de functie van straatnamen in vroegere tijden), die gedefinieerd kan worden met behulp van naamtheoretische kennis.

Het onderzoek naar urbane namen veronderstelt in zoverre naamtheoretisch inzicht, dat duidelijk kan worden gemaakt wat de verschillende naamcategorieën zijn die binnen het onderzoek bestudeerd worden. Bovendien vraagt het sociologische aspect binnen dit onderzoek om een breder naamtheoretisch, socio-onomastisch perspectief, aangezien ook de perceptie van de namen een rol speelt.

Over het algemeen is mijn indruk dat er verschillende soorten naamkundigen zijn: degenen die zich bezighouden met naamtheorie enerzijds en degenen die de dagelijkse naamkundige praktijk bedrijven anderzijds. Met andere woorden, er zijn naamkundigen die zich wijden aan naamtheoretisch onderzoek, en de namenvoorraad slechts als illustratiemateriaal gebruiken (o.a. Dalberg, Nicolaisen, Van Langendonck, Willems), en er zijn naamkundigen die de namenvoorraad analyseren en beschrijven, en de naamtheoretische literatuur ter kennisgeving aannemen. Op het gebied van straatnamen geldt dit laatste met name voor onderzoek vanuit historisch-linguïstisch en geografisch perspectief. Uiteraard worden binnen dit onderzoek wel etymologische principes gehanteerd.

Straatnamen zijn overigens zelden het hoofdonderwerp van naamtheoretische studies. Ze worden veelal onder de loep genomen binnen een meer algemene categorie samengestelde toponiemen (Dalberg, Van Loon). Of bij de behandeling van de (sub)categoriale betekenis van namen (Van Langendonck).

Onderzoek naar straatnamen dat enigszins theoretisch georiënteerd is of tenminste enige theoretische basis heeft, zijn recente studies naar de straatnaamgeving door de jaren heen. Hierbij wordt aandacht besteed aan de functie van straatnamen: terwijl straatnamen vroeger een oriënterende functie hadden, worden straatnamen tegenwoordig ook gebruikt als middel om het culturele gedachtegoed hoog te houden (o.a. Kohlheim, Glasner). Dit soort onderzoek zou theoretisch aansluiting kunnen vinden bij etnologische studies op het gebied van memorabilia (Rooijakkers). Overigens is het hoofdbestanddeel van dergelijke studies nog altijd de analyse van specifieke straatnamen.

Naamtheoretisch onderzoek dat betrekking heeft op urbane namen, levert inzichten in onderliggende naamgevingsmotieven: waarom wordt een naam gegeven en waarom wordt een naam veranderd? Dit onderzoek heeft een meer 'psycho- and socio-onomastic approach' (Jørgensen). Ook de functie van deze categorie namen wordt binnen dit kader bestudeerd. Naast een praktische, informatieve of oriënterende functie, wordt de symbolische functie van urbane namen en overige taaluitingen binnen het taallandschap genoemd. Dit soort onderzoek doet vragen rijzen met betrekking tot geografische en sociale variatie (Backhaus, Edelman, Gorter, Van der Ploeg.). Ook op dit gebied kunnen naamkundigen aansluiting vinden bij etnologische

theorieën, bijvoorbeeld met betrekking tot (regionale) identiteit, maar natuurlijk ook bij de sociolinguïstiek.

Onderzoek naar straatnamen dat vanuit linguïstisch perspectief uitgeoefend wordt, moet ervoor zorgen taalkundige theorieën kritisch te bekijken voordat deze worden toegepast op de straatnamenvoorraad. Het is bijvoorbeeld erg verleidelijk om bij de bestudering van het tweede deel van straatnamen uit te gaan van een lexicaal-semanticke theorie, maar hierbij moet dan ook reflectie plaatsvinden op naamtheoretische ideeën met betrekking tot de betekenis van namen. Popkema bestudeert bijvoorbeeld het semantische woordveld ‘Friese wegaanduidingen’, en gebruikt daarbij de theorie van de Duitse taalkundige Trier: semantische veranderingen binnen een lexicaal veld hebben invloed op sommige of zelfs op alle leden van dat lexicale veld. De betekenisverandering van het tweede deel van straatnamen kan echter ook verklaard worden aan de hand van naamtheoretische principes: wanneer een zelfstandig naamwoord met een bepaalde lexicale betekenis deel wordt van een toponymische samenstelling, maakt de naamkundige functie van de samenstelling de lexicale betekenis van het oorspronkelijke zelfstandige naamwoord overbodig. Dit kan een van de redenen zijn dat een bepaald tweede deel van straatnamen kan worden gebruikt in een nieuwe straatnaam, naar analogie van bestaande toponymische samenstellingen, zonder de lexicale betekenis van het oorspronkelijke zelfstandige naamwoord (Nicolaisen).

Voor het onderzoek naar ‘names in the economy’ is een naamtheorie nodig om de categorie te bepalen van de te onderzoeken namen. Richt het onderzoek zich bijvoorbeeld op bedrijfsnamen als onderdeel van het talige landschap of worden namen van bedrijven bestudeerd die minder ‘zichtbaar’ zijn? De eerste categorie namen zouden namelijk ook als toponiemen beschouwd kunnen worden (Wochele). Naast naamtheorie zijn voor dit soort onderzoek theorieën met betrekking tot bedrijfscommunicatie en marketing relevant. Bedrijfsnamen maken namelijk een zeer centraal onderdeel uit van de manier waarop bedrijven met de buitenwereld communiceren. Er lijkt echter een verschuiving van dit zwaartepunt op te treden van bedrijfsnamen naar productnamen. Marketing-technische aspecten worden namelijk belangrijker dan identificerende aspecten (Kremer). Wat nieuwe bedrijfsnamen betreft zijn ook de naamgevingsmotieven afhankelijk van marketing-technische overwegingen. Heeft een bedrijfsnaam een identificatiefunctie, een descriptieve functie of een appellatieve functie? Wil een bedrijf zich met de naam onderscheiden van andere bedrijven, richt een bedrijf zich met de naam op het product of op de consument (Lötscher, Limbos)? Hoe verhoudt een bedrijf zich tot de sociale en geografische omgeving en wordt dat door de naam duidelijk gemaakt? Net als op het gebied van urbane namen (waar bedrijfsnamen in zekere zin onderdeel van uit maken) kunnen naamkundigen op dit gebied ook aansluiting vinden bij etnologische theorieën met betrekking tot (regionale) identiteit en bij de sociolinguïstiek. Ook semantische theorieën kunnen het onderzoek naar bedrijfsnamen richting geven. Sjöblom bestudeert bedrijfsnamen bijvoorbeeld vanuit cognitief-linguïstisch perspectief. Zij zoekt de betekenis van bedrijfsnamen met andere woorden in het cognitieve domein. Deze betekenis uit zich in de functie van bedrijfsnamen:

informatief, persuasief, praktisch, individualiserend. De Finse bedrijfsnamen die zij bestudeerde hebben bovendien morfologische kenmerken die deze betekenisaspecten weergeven.

Naamtheorie vormt een belangrijke basis voor naamkundig onderzoek. Een theoretisch werk als dat van Van Langendonck is dan ook zeer welkom. Het is een veelomvattend en gespecialiseerd naslagwerk, dat echter niet voor alle naamkundigen even toegankelijk is (niet alleen vanwege omvang en prijs). Omdat naamkunde een multidisciplinair vakgebied is, denk ik dat veel naamkundigen baat zouden hebben bij naamtheoretische publicaties waarin deze linguïstisch gespecialiseerde naamtheoretische bijdrage vertaald is naar meer algemeen toegankelijke naamkundige terminologie zonder aan deze linguïstische georiënteerde aannames af te doen. Dergelijke publicaties zouden de verscheidenheid aan naamkundig onderzoek theoretisch wellicht meer met elkaar in overeenstemming kunnen brengen.

Tijdens het congres *Names in the Economy 2* in Wenen werd een lezing gegeven over de namen van gerechten op menukaarten. De PowerPoint-presentatie die deze lezing ondersteunde, wisselde de term 'dish names' af met 'dish descriptions'. De lezing richtte zich op de linguïstische middelen in 'dish names' die werden ingezet om de vermeende kwaliteit (lees: prijs) van de gerechten aan te geven. Naamtheorie zou de doorslag moeten geven over de status van dergelijk onderzoek. In hoeverre zijn de namen van gerechten namen? Daaraan was de spreker blijkbaar voorbij gegaan.

Enzo Caffarelli

1. In my studies main questions regarding this kind of relations are dealing with the linguistic status of the name with respect to lexicalization and onymization (and transonymization: the passage from proper names to other proper names) processes. Furthermore, I am interested in terminology and in taxonomy of proper names. This implies, at least sometimes, the need to establish what one can consider a proper name and what a common noun (anyway I agree with the scholars who sustain that the status of a name is at least partially conditioned by context and situation).

2. Although a good onomastician has to know at least the basis of name theory, in my opinion one can write a wonderful text on family names or first names, even if you ignore the linguistic status of proper names. Or one can successfully study the scientific nomenclature of plants and animals, the names of pictures and sculptures even if he/she is not able to tell if they are proper names or common nouns.

3. Besides of many branches of Linguistics, my answer is: many more than one could believe. I put at first level Anthropology/Ethnology, Psychology and Sociology (with Sociolinguistic, of course), Philology and History (history of religions, of political events, of administrative systems, of wars, of movements of people, of arts...). Then I consider the possibility to exchange informations and instruments with Literature,

Geography, Law, Demography and Statistics, Botany (especially in a historic perspective) and Zoology, etc.

Vibeke Dalberg & Rob Rentenaar

1. De beantwoording van je vragen is erg afhankelijk van de invulling van het begrip naamtheorie. Iedere onderzoeker die zich met namen bezig houdt, zal zich af en toe natuurlijk afvragen waar hij of zij in feite mee bezig is en dat kun je in principe al naamtheorie noemen. In de praktijk blijkt evenwel dat die momenten van bespiegeling bij de ene naamkundige duidelijk meer frequent voorkomen en dieper doordacht worden dan bij de andere.

Er zijn uiteraard verschillende theoretische benaderingen. Zo heb je onderzoekers die aan de hand voorbeelden de definitie van het proprium willen vastleggen. Daarnaast heb je onderzoekers die op een minder abstract niveau opereren. De laatstgenoemde vragen zich bijvoorbeeld af hoe de concrete door hen bestudeerde namen een aparte positie als proprium in de taal hebben gekregen en hoe de semantische en formele structuur van die namen gezien moet worden in relatie tot de structuren die we in het niet-proprieale deel van onze woordvoorraad kennen. Het is onze indruk dat we dit type onderzoekers met oog voor theorie meer onder toponymisten dan onder antroponymisten aantreffen.

3. Bij de vraag welke vakgebieden theorieën hebben die relevant zijn voor naamkundig onderzoek denken wij in de eerste plaats aan de linguïstiek.

Magda Devos

Het is maar de vraag wat er zo allemaal verstaan wordt onder "naamtheorie". Als de specifieke linguïstische status van eigennamen tot de "naamtheorie" behoort, dan ben ik van oordeel dat dit onderdeel van de "theorie" onontbeerlijk is bij het soort toponymisch onderzoek dat ik doe, dat empirisch is en diachroon gericht: plaatsnamen bestuderen in hun relatie tot het historische appellatieve lexicon en in hun historisch landschappelijke kader. Dit soort empirisch onderzoek kan niet tot deugdelijke resultaten leiden zonder inzicht in de eigen status van de eigenaam als linguïstisch teken (waar Willy Van Langendonck ook vroeger al heel wat over heeft geschreven). Dat houdt onder meer in:

- inzicht in het verschil tussen referentie en denotatie- referentie: met een taalteken VERWIJZEN naar één of meer fenomenen uit de buitentalige werkelijkheid.
- denotatie: een fenomeen uit de buitentalige werkelijkheid BESCHRIJVEN als lid van een lexicaal relevante, conceptuele categorie.; eigennamen zijn per definitie enkel refererend, niet descriptief, dus zijn ze semantisch leeg;
- inzicht in de grammaticale eigenschappen van eigennamen: definietheid, genus, getal;
- inzicht in de "betekenis" van eigennamen: 1) eigennamen hebben synchroon gezien geen lexicale betekenis, 2) eigennamen hebben wél "pragmatische" betekenis (o.m.

connotatie), 3) eigennamen hebben wél een etymologische betekenis (d.i. de betekenis van de beschrijvende uitdrukking die tot propriaal taalteken is "versteend"); - inzicht in benoemingsmotieven en naamgevingsstrategieën. Doordat eigennamen in principe unieke fenomenen aanduiden, is het aantal mogelijke benoemingsmotieven veel uitgebreider dan bij appellatieve naamgeving d.m.v. soortnamen, die immers referenten benoemen als lid van een relevante conceptuele categorie. Ook de naamgevingsstrategieën zijn diverser bij propriale naamgeving dan bij appellatieve; - inzicht in de veranderlijkheid van eigennaamsvormen in de loop van de tijd. Dat zijn zowat de aandachtspunten die ik aankaart in mijn meer theoretische naamkunde-colleges. De belangrijkste daarvan heb ik voor een ruim publiek samengevat in mijn hoofdstuk "Naamkunde" in deel IIIa van de boekenreeks "Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente" onder de redactie van Jan Art.

Wat persoonsnamen betreft, houd ik me vooral bezig met evoluties in de voornaamgeving. Het betreft onderzoek met studenten in het kader van hun afstudeerscriptie. Daarvoor heb ik eerlijk gezegd weinig theorie nodig. We bestuderen voor een bepaalde plaats en door een bepaald tijdssegment (b.v. 1945-2005) de ontwikkelingen betreffende de omvang van het namenlexicon (hoe dichter bij het heden, hoe meer verschillende namen), de taal- en cultuursferen vertegenwoordigd in het namenlexicon, en de evoluties daarin, de verschillen inzake naamgeving naargelang van sekse en sociale klasse (hoewel dit laatste tegenwoordig vrijwel uitgesloten is, aangezien we ingevolge de wet op de privacy geen inzage meer krijgen in het beroep van de ouders).

Met familienamen houd ik me weinig bezig, dat is het domein van Frans Debrabandere. Wel heb ik een aantal scriptietjes begeleid over beroepsnamen in achternamen en over herkomstnamen naar buitenlandse steden. Ook daar kwam weinig theorie bij kijken.

Albrecht Greule

1) Wenn Du unter „Name theory“ die Theorie meinst, die nur die zeichentheoretische und die semantische Stellung des Namens diskutiert, dann haben meine aktuellen Forschungen damit wenig zu tun. Ich begnüge mich dabei mit dem Axiom, dass Namen Sprachzeichen sind, die in der Kommunikation individualisierend identifizieren. Zunehmend wichtig wird für mich darüber hinaus, besonders bei der Namenetymologie, die Pragmatik des Namens: Zu welchem Zweck benennen oder benannten Menschen eine Stelle auf der Erdoberfläche so (und nicht anders). Diese Frage nach dem „Benennungsmotiv“ kommt aus der Etymologieforschung.

2) Ich glaube nicht, dass man, ohne über den theoretischen Status von Namen - wenigstens implizit - Bescheid zu wissen, über Namen forschen kann.

3) Wie unter 1) gesagt, sind das die Disziplinen Semantik (Nominationslehre), Phonetik-Graphetik, Morphologie und Pragmatik.

Milan Harvalík

1. Knowledge of name theory is a precondition for my fields of study in onomastics (esp. Czech toponymy and relations between onomastics and dialectology, onomastic grammar, exonyms). I have also special interests in the theory of proper names and methodology of proper names research so that name theory/theories bring new stimuli into my work. Reading theoretical onomastic works is a kind of an adventure for me - I try to understand the author and confront his/her findings with my experience and knowledge. Sometimes I agree, sometimes I cannot, but even if I do not agree with the author, I try to understand why he/she claims what he/she claims. Sometimes it seems to me that onomastics (and onomasticians) are - to some extent - underestimated by some linguists. Of course, partly it is those linguists' shame because they often are only concentrated on their field of study, but onomasticians are responsible for this too - any discipline is weak without a well elaborated theory. And it is very sad to see that even some onomasticians underestimate name theory.

2. In my opinion onomastic research and name theory are two complementary parts of onomastics and one could hardly exist without the other. Any proper research must be based on theoretical knowledge and without having preceding experience with analyses of proper names it is not possible to formulate any general theoretical postulate.

3. When studying proper names, I would take advantage of anything that can be used for this purpose. As a subdiscipline of linguistics, onomastics is mostly stimulated by linguistic theories, but, as a consequence of the interdisciplinary nature of onomastics, the analysis of the individually studied names and onymical systems employes the findings of not only linguistic but also extra-linguistic disciplines. The methodology of the linguistic approach must possess synchronic and diachronic aspects. It is apparent that both of them must be combined if the research is to be as complete as possible. The quality of the onomastic research can be guaranteed only by combining of various methods and theoretical approaches, traditional and non-traditional.

Botolv Helleland

1. Onomastic research (as other disciplines) involves in my opinion following aspects: a) collecting data/material, b) theory building (general explanations based on a sufficient amount of data), c) hypothesis writing (a tentative statement that proposes a possible explanation to some phenomenon), d) methodological procedures, e) discussion, f) conclusion. The aim of the work and its context must decide to which degree these aspects should be dealt with.

The study of names is primarily based upon a linguistic approach. At the same time the specific nature of names must be discussed and defined. It is our task as onomasticians to establish a theory (or theories) that builds (build) upon the proprial

status and the proprial function of names.

Both in diachronic and synchronic research it is of vital importance to define the nature of names. The theoretical reflexion may be more or less present in the onomastic work. If I for instance am dealing with the place-name material of a certain parish, or a particular name type like river names, my work is primarily based on an historical-etymological insight and reference/parallel material, including dictionaries and published works. The main intention of such a task is to explain the name elements and relate them to existing or presumed words/roots. The theoretical frame of this work may be that names are based on words/parts of words/stems and that they behave in language as other word formations, including suffixation.

But as I think that names represent a separate level or domain in language I will have to bear that in mind also when I am discussing the semantics of the names. I take as a starting point that the name giver and the name user share an onomasticon, and that the meaning of a name (here I concentrate on place-names) like Grønland 'Greenland' is not 'green' + 'land', but a sort of a metonymic reference. Analogy plays accordingly an important part in name formation.

Normally, when I am writing an article I will deal with theoretical questions in an introductory part in order to establish some preconditions for the handling of the topic and those reflexions will of course be present in the rest of the work. I may also want to discuss name theory as a topic, and in that case there will of course be a close relation between name theory and the onomastic research.

2. I think that there is always an aspect of theory when dealing professionally with name research, but one does not necessarily be very aware of it.

3. I think linguistics, archeology, philosophy, psychology are particularly relevant disciplines, but also natural and social sciences and history and social anthropology are welcome as partners.

Willy van Langendonck

Het gaat er in de eerste plaats om te weten wat je onder eigennamen verstaat, vooral omdat je een gradatie kunt zien van prototypische tot marginale namen (zoals in mijn derde hoofdstuk). In de traditionele naamkunde bestudeert men vooral prototypische namen (voor- en achternamen, nederzettingsnamen) omdat hier duidelijk propriale lemma's mee gemoeid zijn. Daarbij kijkt men natuurlijk niet speciaal naar het onderscheid tussen eigenaam (individueel toegekend) en propriaal lemma. Bij voornamen zal het meestal gaan om lemma's (er zijn zoveel Jannen, Anna's enz.). Bij nederzettingsnamen zal de individueel toegekende naam domineren in het (etymologisch) onderzoek.

Niet-prototypische namen lijken meteen problemen te scheppen, bijvoorbeeld bijnamen: die zijn recent en laten hun appellatieve afkomst vaak nog te goed zien,

maar zijn toch eigennamen; we kunnen hier spreken van onderliggende appellatieve lemma's (cf. *de Verver, de Hakkelaar*). Bij namen van talen, merken, ziektes, kleuren enz. is er het probleem dat deze termen evenzeer fungeren als soortnamen dan als eigennamen (en dus spreken sommige Duitsers van 'Gattungseigennamen', waarbij ze lemma en eigennaam door elkaar halen). Ik spreek dan van een proprio-appellatief lemma, dat nu eens als eigennaam (bijvoorbeeld *(Het) Latijn is een moeilijke taal*) fungeert, dan weer als soortnaam (bijvoorbeeld *Heb jij ook zoveel Latijn geleerd?*). Al helemaal 'theoretisch' - en praktisch niet interessant - blijken autoniemen, woorden in zelfnoemfunctie, bijvoorbeeld *'Bank' is een ambigu woord*.

Historisch zie je binnen het naamkundige onderzoek een evolutie: eerst worden prototypische namen bestudeerd, daarna bijnamen, nog later merknamen en dergelijke (thans erg in). Stewart (American Name Society) proclameerde reeds in 1953 het onderzoek van merknamen en dergelijke als eveneens horend tot de studie van namen.

Ten tweede: vaak ziet men het systeem niet, vooral omdat men synchronie niet onderscheidt van diachronie. Bij 'Wortbildung' (zie W. Fleischer) wordt bijvoorbeeld steevast het onderscheid verwaarloosd tussen diachrone en synchrone suffixen. Dit geeft een totaal vertekend beeld van de systemen, waardoor daar geen touw meer aan vast te knopen valt. Neem nu plaatsnamen: als je zegt dat *-ingen, -gem, -dam* enz. suffixen zijn in gemeentenamen, ben je diachroon bezig, toen die namen nog veldnamen waren bijvoorbeeld (cf. die Namenforschung-volumes); synchroon (nu!) zijn er geen suffixen (evenmin als lidwoorden), wat iconisch strookt met de ongemarkeerde, prototypische status van die gemeentenamen (oftewel nederzettingsnamen; zie mijn tekst).

Taaltypologisch is onderzoek van systemen heel interessant (zie de presentatie van Mark Van De Velde. Voor Europa heb je al dat onderscheid tussen Germanen en Romeinen.

2. Dus, zonder naamtheorie is geen goede naamkunde mogelijk.

3. In de allereerste plaats linguïstiek. Verder verschilt het voor persoons- vs. plaatsnamen:

Persoonsnamen: psycho-, neuro-, socio-linguïstiek, taal filosofie;

Plaatsnamen: geografie, bodemkunde, nederzettingsgeschiedenis, archeologie...

Merknamen: het recht enz.

Ann Marynissen

Ik kan de vraag enkel kort voor mezelf beantwoorden (wegens grote drukte): ik besteed in mijn eigen onderzoek aandacht aan de verhouding tussen soortnaam en eigennaam, i.c. familienaam. Dat impliceert dat ik bij mijn vergelijking van soortnamen en eigennamen wijs op het linguïstisch verschillend gedrag van beide categorieën.

Grant Smith

Name theory is fundamental to my onomastic research because of my near-term focus on Shakespeare's uses of names. First let me comment on name theory and then on my near-term focus.

Some very good work has been done on name theory, but there is sometimes a conflation of ideas about 1) names as elements of language, and about 2) the various types of denotata. I think that the study of names should focus on names as elements of language and on their forms and functions therein. By contrast, I am skeptical of efforts to describe names in terms of the things named, i.e., as typologies of denotata. This inclination to think of names in terms of the things named, the types of denotata, is exemplified in Wilbur Zelinsky's article, "Slouching Toward a Theory of Names: A Taxonomic Fix" (*NAMES*, 2002: 243-262). I do not believe that such efforts can reach any measure of definitude because our mental universe, our world of all things real or imaginable, is in constant flux.

Thus, to me name theory means that we should focus on names as elements of language. With such an approach, we face at least two basic issues: 1) the issue of meaning posed by philosophers, and 2) the relative importance of form and function.

I see no inherent difference in the relative importance of form and function for names vis. other words. It is a question of scholarly interest. Linguists will generally compile more data about word forms even though they view functions as vitally important. Literary scholars, by contrast, will focus more on functions, especially figurative meanings, in order to explain artistic goals. Perhaps the difference lies in the fact that the linguist tries to explain a variety of language uses while the literary scholar tries to explain the artistic use of language within a particular example or set of examples.

I am focusing on names as objective phenomena and ignoring the types of issues addressed by neurological scientists. Names like all words are objective phenomena insofar as we may observe that they are perceived and interpreted in a similar way by a group of people. The neurological issues I'm alluding to are the ways in which language is acquired and wired into the brain--e.g., the fact that different grammatical functions, such as names, are recorded differently and in different areas of the brain. Of course, neurological and cognitive studies are scientific and are certainly very objective in terms of the methods of study, but their subject is how human brains process language in general, not the possible interpretations of a particular language group.

If we focus on the logic of language, names appear to function simply and only as designators. In 1843 John Stuart Mill set the basis for the logical analysis of names by arguing that their only function is to designate individual things among many

others within a general class, and that this function of designation in no way implies “attributes to those individuals,” as common nouns, by contrast, refer to attributes that define classes of things (such as *dog*, *people*, *tree*, *city*). Mill and subsequent philosophers (e.g., Saul Kripke and Scott Soames) delineate clearly and precisely the logic of meaning but do not account for the full range of language functions.

I prefer to see language in terms of general communication theory. Language as it is commonly used is far less a mechanism for expressing logical relationships than it is for expressing associative relationships that occur within the human mind. Sadly, perhaps, we must accept the fact that associative relationships are governed by happenstance and are not essentially logical. Charles Sanders Peirce, the progenitor of semiotic theory, identified three modes of associative relationships—i.e., relationships based on 1) similarity, 2) contiguity/correlation, and/or 3) arbitrary convention—and he used the terms *icon*, *index*, and *symbol* to describe the functional relationships between *signs* (i.e., *signifiers* in the terms of de Saussure, or *names*, in terms of our current subject matter) and the *denotata*, i.e., the objects, phenomena, or other words referred to by the *sign* within an act of reference (Peirce 1903: 98-119). Signs, whether they be figurines, roadside warnings, or words (including names), are to be understood as stimuli for recalling to the mind images or presentations in the mind of previous experience. That is to say, reference is always, and in a very palpable and literal sense, a type of re-presentation in the human mind.

Briefly stated, a name may function *iconically* because it sounds appropriate (the prosodic effects of the name) and/or look appropriate (orthographically, as the lettering of *Coca-Cola* may suggest a bubbly liquid). Names also function differently from other words insofar as they almost always function as *indices*, designating an individual thing within a presumed class of things (as described by Mill). This certainly is the minimal function of names. At the same time, all names are phonologically bound to a language; all names are also part of a dynamic, socially constructed onomasticon; and most names (excepting special types of prosodic inventions) are derived from the general lexicon. Thus, names are not just designators as numbers are but very often carry some measure of *symbolic* meaning simply because they are a part of natural language.

The second basic issue facing onomasticians is the relative importance of form and function. In traditional onomastics we usually see a clear emphasis on the forms of names, especially the types of generics and specifics, their morphologies and etymologies, and how their distribution reflects different groups of people, their history and migration patterns, types of social stratification, and types of geographic features. Linguistic forms are essential in distinguishing cultural groups and the ways in which they interact with their physical environments, and in each language some forms are associated with certain types of denotata. In *Onoma 38*, for example, I pointed out how *Chinook Jargon* (pidgin) words have been retained as place names more frequently than words from the tribal languages.

My current research focuses literary onomastics, which differs from traditional onomastics fundamentally insofar as any literary study analyzes a work of art and must therefore emphasize the artistic functions of language more than its forms. That is to say, all works of literature are presumed to have an artistic purpose, and so the primary interest of a literary scholar is to show how the words, including names, function to achieve that purpose.

I hasten to emphasize that this distinction is one of priority, and not of exclusion. The forms of names are often of fundamental importance in determining the social context or point of view in a narrative or lyric. Yet as elements of a work of literature, the forms and the context they evoke need to be seen as serving an artistic purpose. Indeed, we sometimes find names doing things in literature that they don't do in other contexts just so they will be recognized as fantasy or as a unique imaginative construct.

The priority of function over form is important to my research on Shakespeare's uses of names. I plan to compile a full listing of proper nouns in Shakespeare's works. Often Shakespeare simply borrows names from his sources, but he also invents names and plays with names in a figurative fashion. The forms he uses often suggest social status or ethnic identity, but such uses of form also serve thematic purposes. Much has been written about the possible etymologies of Shakespeare's names, but he had little formal education and does not appear to have read widely. His most intriguing names appear to have been aural inventions. For example, he would have pronounced *Othello* as an invitation to speak, O-TELL-O, and repeatedly reminds the audience that Desdemona fell in love with him because of his storytelling. The book that I hope comes out of this research will include etymologies, but primary emphasis will be given to the artistic functions of the names.

Let me close this statement by saying that onomastic analyses of literature do not need to make explicit reference to literary theory, but they must at least be not inconsistent with literary theory—or they have abandoned the idea of artistic purpose and coherence. Artistic function is the heart of literary theory and research, and therefore of literary onomastics.

2. Yes, I believe so. One can easily chart and discuss name forms and functions without reference or even much knowledge about name theory. However, it is important that studies try not to reach for theoretical generalizations beyond the immediate conclusions confirmed by their data unless the purpose of the study is to illustrate some aspect of name theory.

3. The study of names is interdisciplinary, and researchers will be more successful if they are familiar with current theories in the fields relevant to their research. My current research is in literary onomastics, and so it is important that I am familiar with literary theory.

At the same time, I believe it is important to approach the study of names in a way

that is not inconsistent with the idea that names are elements of language, as mentioned above, and that language is a form of communication.

Pierre Swiggers

(1) Op het vlak van de (historische) Romaanse taalkunde is er een vrij sterke band tussen naamtheorie (problemen van classificatie/subtypes; specifieke eigenschappen van eigennamen) en het empirisch naamkundig onderzoek (ik denk hierbij aan projecten zoals PATROM of aan publicaties i.v.m. "deonomastiek"). Op het vlak van de theorie van de eigennaam - een ander interessepunt van mij - is die band natuurlijk zeer sterk, al moet dan onmiddellijk aangestipt worden dat theoretici van de eigennaam zich vaak beperken tot persoonsnamen (eventueel ook toponiemen), en weinig ingaan op fenomenen als toenames, micro-toponiemen, hypocoristica, merknamen enz. Die beperking is er minder bij taalkundigen die zich met theorie van de eigennamen bezighouden, maar is vooral opvallend bij filosofen

(2) Ik denk dat je, afhankelijk van het gekozen onderwerp en van de doelstelling (bijvoorbeeld zuiver descriptief, zuiver historisch) heel wat goed onderzoek kan doen zonder (veel) naamtheorie. Men moet geen theorie opzetten over het statuut van de eigennaam, over al of niet betekenis hebben, over het "uniquely referring" karakter enz. om bijvoorbeeld oerdegelijk onderzoek te doen over naamformaties in het Oud-Hebreeuws (cf. het werk van J. Stamm), in de oude talen van het Nabije Oosten (cf. de vele publicaties van R. Zadok), in het Latijn (cf. het meesterwerk van W. Schulze), of over micro-toponiemen van bij ons. Wél heb je (meer en meer) naamtheorie nodig, van zodra je je gaat bezig houden met vragen als: (a) types van eigennamen; (b) het functioneren van eigennamen; (c) de "betekenis" van eigennamen enz.

(3) Als sterke affirmatie zou ik stellen dat alles wat kan dienen (welk type kennis ook) om een eigennaam beter te begrijpen (oorsprong, evolutie, gebruik, culturele insertie enz.) moet aangegrepen worden.

Onze (d.w.z. voor linguïsten die zich met eigennamen bezighouden) voornaamste hulpwetenschappen zijn (cultuur/rechts/kunst)geschiedenis (en haar hulpwetenschappen, zoals paleografie), geografie (en studie van het biotoop), sociologie, literatuur, recht, psychologie en filosofie (die twee laatste meer om statuut en motivering van eigennamen beter te begrijpen).

Jürgen Udolph

1. Mein Hauptarbeitsgebiet sind Gewässer-, Flur-, Orts- und Familiennamen. Das große Interesse, das in der Öffentlichkeit in den letzten Jahren in Deutschland entstanden ist, hat seine Hauptursache darin, daß Namen semantisch undurchsichtig sind; Beispiele: was bedeuten Ortsnamen wie *Brüssel, Emden, Dortmund, Essen, Hamburg* oder Familiennamen wie *Deutschbein, Wolkenhauer, Zinkernagel, Butterbrodt, Frankenstein, Kindervater*?

Wir werden immer wieder mit den Fragen konfrontiert: Warum heiße ich so? Was bedeutet mein Familienname? Woher kommt er? Warum heißt die Stadt, in der ich wohne, so?

Das Interesse an Namen führt zu Internetseiten wie etwa <http://www.echtenamen.de/>, wo es zur Einleitung heißt:

Echte Namen - Haben Sie Freude an ausgefallenen, seltsamen oder skurrilen Namen - und zwar echten? Wundern Sie sich über die Fügungen von Elternhaus oder Standesamt? Dann sind Sie hier richtig - Ihnen geht es wie uns.

Aus diesem menschlich verständlichen Interesse heraus entsteht bei nicht wenigen Menschen dann der Wunsch, sich nicht nur über derartige Namen zu wundern, sondern auch zu erfahren, wie derartige Namen entstanden sind und was sie wirklich bedeuten.

Die Onomastik ist hier gefragt und gefordert. Die wesentlichen Aspekte, die einem interessierten Laien nahe gebracht werden müssen, damit er einen besseren Zugang zur Namenentstehung gewinnt sind nach meiner Meinung die folgenden (womit wichtige Bereiche der theoretischen Onomastik genannt sind):

- 1.) Sprachen verändern sich ständig.
- 2.) Namen entstammen nicht der heutigen Sprache, sondern einer früheren Sprachstufe oder einer anderen Sprache.
- 3.) Aus der Geschichte der Sprachen wissen wir, daß sich diese nach gewissen Prinzipien verändern. Der Namenforscher muß diese kennen und diese bei der Namendeutung berücksichtigen. Daraus ergibt sich: Namendeutung und -forschung ist eine exakte Wissenschaft und hat nichts mit Intuition oder „Botschaften“ zu tun, die angeblich in Namen vorliegen.

Aus diesen Bemerkungen und auch meinen Erfahrungen zeigt sich, daß wesentliche Aspekte der theoretischen Onomastik wie etwa die Fragestellungen:

Welchen Status haben Namen im System einer Sprache? Was trennt Namen von Appellativen? Was bezeichnen Namen genau? Wie steht es um die Identifikation? Sind Namen semantisch isoliert?

bei den uns vorliegenden Anfragen zur Bedeutung von Familien- und Ortsnamen nur eine geringe Rolle spielen.

2. Wenn ich nochmals die eben genannten Aspekte der theoretischen Onomastik hier aufzähle:

Welchen Status haben Namen im System einer Sprache? Was trennt Namen von Appellativen? Was bezeichnen Namen genau? Wie steht es um die Identifikation? Sind Namen semantisch isoliert?

so neige ich doch zu der Aussage, daß bei den an uns gerichteten Fragen diese theoretischen Aspekte eine geringe Rolle spielen. Konkret geht es meistens um andere Fragen:

Aus welcher Sprache stammt dieser Name?

Wann ist er etwa entstanden?

Haben mehrere Sprachen auf seine Lautgestalt eingewirkt?

Wie sind die Veränderungen des Namens zu erklären?
Welche sprachhistorischen Veränderungen lassen sich in ihm ablesen?
Was bedeutete er ursprünglich?
In welchen Gegenden kommt er besonders häufig vor und warum?

3. Historisch-Vergleichende Sprachwissenschaft; Geschichtswissenschaft;
Archäologie; Geographie; Geologie; Agrarwissenschaft; Soziologie; Genforschung

Mats Wahlberg

1. When analyzing personal names it is often most important to have a clear view of the distinction between different kinds of personal names and personal designations; if not your results will be most confusing.

I find it important to have some idea of the naming process and how names are functioning in written and spoken language: Why do some places, cars, animals etc. get names (motives?) and others not? Who are the name givers? Structural analysis of name systems in certain areas and the name system(s) of certain individuals or groups of people. These things are essential for understanding names and for the possibility to interpret their meaning correctly (only general knowledge of linguistics, language history, sound developments etc. is not sufficient).

We form our conception of the world through the language, and names are a very special and important part of the language. Do we notice a very insignificant hill, if it does not have a name? If we are told that this very insignificant hill (or a very modest marsh hole or some other not very significant topographical feature) for some unknown reason has got a name (perhaps something has happened there), we may observe it and remember it and can use its name as a means of orientation etc. - if not, we may well overlook it. Much of our awareness of the landscape is probably formed through our knowledge of the names given to special topographical features. A very significant hill will of course be observed even if it has not got any name or if you do not know the name, because you cannot miss it and it is easily recognized as a hill anyhow (but if significant it probably has got a name "for its own sake").

2. Probably not. You must of course try to be aware of the distinction between a place-name or personal name and a common noun and shades in between, or else you do not know at all what you are doing. But I must admit that I do not often meditate very deeply over the special nature of names. My answer under 1. is applicable also here.

3. Ethnology, sociology, psychology (naming motives, name choices), linguistics (nature of the name).

Klaas Willems

Eigennamen heb ik altijd als een theoretisch object in mijn linguïstisch onderzoek

betrokken, als speciaal type van een taalteken dat uiteraard potentieel universeel is, maar daarnaast ook tal van bijzondere kenmerken vertoont die van taal tot taal kunnen verschillen. Ik heb zelf geen omvattende concrete empirische onomastische studies doorgevoerd zoals die in de literatuur te vinden zijn, hoewel iedere theoreticus dergelijke studies wel hoort te kennen: de concrete instantiatie van de categorie eigennaam in de talen van de wereld leert ons veel over de categorie zelf, en het is maar via de klassieke empirische onomastische studies (eerst de historisch-etymologische van de 19de eeuw, vervolgens de bredere descriptieve taxonomieën van de 20ste eeuw) dat men een beter inzicht krijgt in de essentiële kenmerken van de categorie eigennaam.

Er gaapt inderdaad een zekere kloof tussen het concrete empirische onomastische onderzoek enerzijds en de theorie van de eigennaam anderzijds. In de in oorsprong logisch-filosofische traditie van taalonderzoek (analytische filosofie, Kripke, Searle, Donnellan enz.) wordt de eigennaam niet als een empirisch maar als een theoretisch object gedefinieerd, en in die traditie vindt men bijzonder weinig informatie over de eigennaam als een historisch taalfenomeen. Ik denk dat het daarom ook niet verwonderlijk is dat de empirische onomastiek maar weinig heeft aan de inmiddels omvangrijke logisch-filosofische discussie.

De empirische onomastiek zelf is dan weer altijd eerder wars geweest van theoretisch onderzoek, met als gevolg dat naamkundig onderzoek traditioneel een positie inneemt aan de periferie van de taalkunde, met een klemtoon op historisch onderzoek dat soms meer overeenkomsten vertoont met cultuurhistorisch onderzoek dan met modern taalkundig onderzoek waarin de synthese van theorievorming en empirie steeds vaker centraal staat.

De kloof tussen theorie en empirie is de laatste jaren misschien wat minder groot geworden. Er zijn verschillende bijdragen verschenen waarin beide aan bod komen (of die bijdragen overtuigend zijn, laat ik daarbij in het midden). Dat dit zo lang geduurd heeft, heeft zo zijn redenen. Ten eerste is de theorie van de eigennaam een complex domein van de algemene taalwetenschap, waarvan de uitdieping zich ver kan verwijderen van de empirische onomastiek. Dat is op zich overigens niet erg, omdat het nu eenmaal intrinsiek is aan moeilijke thema's binnen de algemene taalwetenschap, maar het wordt wel problematisch indien de "veldwerkers" vragen hebben bij de relevantie van de theorie van de eigennaam.

Ten tweede heeft de theorie van de eigennaam het aanschijn van een medusahoofd: wat in etherische begrippen allemaal over de eigennaam werd geschreven, lijkt niet altijd even goed doordacht en soms ronduit oppervlakkig, temeer omdat vele beweringen traditioneel niet empirisch gestaafd werden.

Ten derde wordt in de theorie van de eigennaam sinds vele eeuwen heel wat herhaald, en het historiografische bewustzijn is soms zoek. Daardoor kan men als "veldwerker" gemakkelijk de indruk krijgen dat de "theoretische" altijd met dezelfde grote problemen bezig zijn en er maar niet uit geraken, met name met de definitie van de eigennaam als categorie en het verschil tussen de eigennaam en andere categorieën (soortnaam, determineerder, etc.).

2. Ik denk niet dat dit mogelijk is. Dit geldt overigens voor alle taalkundig onderzoek: men moet zich altijd theoretisch positioneren, wil men empirisch overtuigend onderzoek afleveren (wat niet betekent dat men de theorie niet kan aanpassen op basis van de empirische inzichten). Bij eigennamen is van belang dat men definitieve kenmerken van de categorie eigennaam vastlegt, omdat men anders niet eens de instantiaties van de categorie op een coherente wijze kan onderzoeken. Wel benadruk ik dat omgekeerd ook de naamtheorie alle baat heeft bij naamkundig onderzoek. Aspecten als numerus, gebruik van merknamen, productnamen, de combinatie van eigennamen met determinerende elementen, de combinatie van eigennamen met attributen enz. zijn allemaal nog vrij onontgonnen terreinen van empirisch eigennaamonderzoek waarin theorie en empirie nauw op elkaar betrokken kunnen en moeten worden.

3. Volgens mij vooral: taal filosofie, taaltypologie, contrastieve taalwetenschap, tekstlinguïstiek. Een speciale plaats is natuurlijk weggelegd voor de semantiek (die in al die vakgebieden een belangrijke rol speelt). In het algemeen denk ik dat er nog veel verheldering nodig is met betrekking tot de specifieke "betekenis" van de eigennaam als categorie en de semantische functies van eigennamen in het discours.